

Kako malčkom približati skrb za okolje?

 Smilja Novak, vzgojiteljica, Vrtci Občine Žalec

V prispevku predstavljam izkušnje lastne prakse, s poudarkom na uspešnih primerih, kako malčkom, starim 2–3 leta, približati skrb za naš planet in trajnostni razvoj. Uničevanje okolja ter kakovost življenja na našem planetu postajata vedno bolj pereči temi. Mislim, da mora okoljska vzgoja postati nujna sestavina v vseh vzgojno-izobraževalnih institucijah. Trajnostna vzgoja naj bi nam pomagala razvijati življenjski slog, način proizvodnje in potrošnje. Seveda je razvoj potreben, le da je pri tem potrebno razmisliti tudi o prioritetah.

Uvod

Greta Thunberg je ena od izjemnih primerov ne le v Evropi, ampak tudi v svetu, da se lahko otroci že zelo kmalu zavedajo odgovornosti do družbe in do naše narave. Seveda od predšolskih otrok ne pričakujem, da bodo postali okoljski aktivisti. Verjamem pa, da se lahko z igro, različnimi dejavnostmi in zgledom v vrtcu naučijo in zgradijo spoštljiv odnos do vseh živih bitij in okolja. Podnebne spremembe postajajo del vsakdana, in če se otroci tega ne bodo zavedali od malih nog, bosta vsakršno učenje in vzgoja povsem zaman, saj že sedaj svetu preti nepovratna preobrazba.

Izraz trajnostni razvoj si lahko razlagamo na več načinov. Za okoljsko ozaveščenega človeka je trajnostni razvoj tisti, ki zadovoljuje potrebe sedanjosti, ne da bi ogrozil priložnost prihodnjih generacij za zadovoljevanje njihovih potreb. To je tudi uradna definicija. Trajnostna vzgoja naj bi nam pomagala razviti življenjski slog, način proizvodnje in potro-

šnje, ki ga zemeljski ekosistem še prenese, pri čemer moramo misliti na zanamce in na tretjino sveta, ki še živi pod pragom zadovoljevanja osnovnih potreb. Klic ljudem k zmernosti, odgovornosti ter solidarnosti, ki se širi od narave in soljudi na prihodnje rodove. Tako pojmovan trajnostni razvoj ima močno moralno sporočilo. Pomembno je prizadevanje po zmanjševanju čezmerne osredotočenosti na materialne dobrine in potrošništvo, izčrpavanja naravnih virov in onesnaževanja okolja ter zagotavljanje enakih razmer za kakovostno življenje za vse generacije ob upoštevanju drugačnosti in kulturne različnosti. Trajnostni način je način življenja. Zato se vsako šolsko leto tega tudi dobro zavedam, ko s 1. septembrom v igralnico vstopijo otroci, željni novih iger, znanj, dogodivščin ...

Otroci hitro dojemajo in še hitreje posnemajo. Malčki posnemajo okolico, ne izbirajo svojih dejanj in vedenja glede na njihove želje ali vsečnost dogajanja. Ravno zaradi tega je učno okolje, ki te-

melji na raziskovanju, spodbujanju in posnemanju, v okviru okoljskih tematik pri najmlajših izredno pomembno. Aktivnosti na tematiko okolja, ki bi se jim starejši otroci celo morda želeli izogniti, lahko malčki usvojijo in posvojijo hitro in v celoti. Ustvarijo dobre navade. Navade, ki prehajajo v rutino. Vzgojiteljica otroke usmerja, vodi, spodbuja, jim pripoveduje in razlaga. Velik del komunikacije med otroki in vzgojiteljico poteka preko vprašanj. Sprašujejo otroci in strokovna delavka jim vprašanja vrača. Oboji skupaj odkrivamo nekaj novega.

Prilagojeno izvajanje dejavnosti

Že od nekdaj se zavedam odgovornosti do narave in pomembnosti ozaveščanja otrok o tej tematici. Leta 1997 sem napisala diplomsko nalogo z naslovom *Ekologija na sprehodih v vrtcu*. Hkrati se zavedam, da izraz trajnostna vzgoja/vzgoja za trajnostni razvoj pomeni, da jaz kot vzgojiteljica predšolskih otrok naredim s svojim spodbudnim, ozaveščenim načinom delovanja zelo veliko. Učne aktivnosti izvajam celotno šolsko leto, večji poudarek pa jim namenim v mesecu aprilu. To je mesec, ko praznuje naša Zemlja, saj je 22. april svetovni dan Zemlje v znamenju zelene misli: Majhen korak do čistega okolja.

Otroke igra z vodo izredno zabava, z njo bi se lahko igrali v nedogled. Zato je pomembno, da jih kmalu naučimo, zakaj vodo sploh uporabljamo, in še bolj pomembno, zakaj moramo z njo ravnati varčno. Kapljica vode je postala naš opomin na zapiranje vode med miljenjem rok v vrtcu in krtačenjem zob doma. Iz papirja smo izdelali dve kapljici vode, ki so

ju otroci lahko okrasili, izdelali po svoje. Eno smo plastificirali ter jo prilepili na ogledalo v umivalnici. Drugo smo izdelali, da so jo lahko otroci odnesli domov in tudi doma sledili navadi zapiranja vode med miljenjem rok. Ta vzgojni ukrep je eden izmed mojih dolgoročnih ukrepov pri vzgoji o okolju, saj ga izvajam že deset let. Vedno dejanje tudi ubesedim. Sporočilo staršev, da imajo po desetih letih kapljico pri umivalniku, je velika potrditev, da je ta izredno majhen in simboličen ukrep izredno učinkovit. V sklopu varčevanja z vodo otroke učimo tudi varčevanja z milom, tako da pri enem umivanju le enkrat potegnemo ročico za milo ter da je za brisanje rok dovolj le ena papirnata brisačka.

Reciklaža

Manj je več, pravijo. Enako bi moralo veljati pri igračah, ki dandanes polnijo sobe večine predšolskih otrok. Danes večina živi s potrošniško miselnostjo in otroci vse prepogosto menijo in tudi rečejo: Bomo pa kupili novo. Moji vzgibi so bili usmerjeni v aktivnosti, ki so otrokom približale lastno izdelavo, izdelavo novih izdelkov iz starih materialov, in s tem v ozaveščanje, da se lahko pokvarjene izdelke predrugači v nove in da če so igrače poškodovane, še niso za v smeti. Smeti so na drugi strani eno od področij, ki sem jih vzela pod drobnogled in z zabavnim razvrščanjem odpadkov otrokom približala reciklažo.

Papirohrust in Zamaškojed

Poosebljanje odpadnih košev ali smetnjakov mi je ostalo še iz mladosti, ko sem se s sestro pretvarjala, da je naša straniščna školjka »družinski prašiček«,

ki ga redno hranim z ostanki hrane. V tistem obdobju se o razvrščanju odpadkov skorajda ni govorilo, in ko samo pomislim (sedaj ko imam kopico znanja o tej tematiki), kaj vse se je po grlu spustilo »našemu prašičku«, sem še toliko bolj odločna, da naslednje generacije tega ne bodo več počele. Z otroki smo izdelali Papirohrušta in Zamaškojeda, ki sta bila zabavna popestritev dnevnih aktivnosti ter tudi približek izpolnjevanja oz. opravljanja nalog kot tudi skrbi. S to aktivnostjo smo ravnanje prenesli tudi na otrokovo družino, saj smo ob enem pozvali starše k zbiranju plastičnih zamaškov ter odpadnega papirja. Aktivnost in pogovor o razvrščanju odpadkov smo prenesli tudi na domače okolje otrok. Vsak teden smo zbrane odpadke z otroki odnesli na ekološki otok in praktično izvedli ločevanje odpadkov v ustrezne zabojnike. Zeleno barvo smo poudarjali še ob knjigi *Spet zeleno* avtorice Saše Benulič, ki predstavlja problematiko metanja smeti v naravi.

Iz česa si pa ti sestavljen?

S pomočjo knjig smo spoznavali okoljsko abecedo in odkrivali nove besede ter utrjevali že znanje, kot so ekološki otok, čistilna akcija, odpadni material, plastika, papir, embalaža, vremenski pojavi ... Predstavila sem jim tudi poklic smetarja. Razvrščali smo odpadke glede na material, iz katerega so narejeni. Na steno igralnice sem nalepila kartone v barvah zabojnikov, v katere sodijo ustrezne smeti. Otroci so nato na posamezni karton oz. plakat nalepili ustrezen odpadke. Izredno dobro in z malo spodbude so prepoznali papir, plastiko ter naravne izdelke in jih razvrstili na ustrezno mesto. Z barvami kartona, ki so bile enake barvam pokrovov zabojnikov za smeti, so otroci še poglobili oz. utrdili povezavo določenega materiala in ustreznega zabojnika. Pri razvrščanju in prepoznavanju materialov so urili veščine lepljenja in rezanja različnih materialov ter utrjevali učenje različnih barv.

Naredi(mo) sam(i)

Otroška domišljija ne pozna meja, zato je izdelava novih igrač ena od aktivnosti, pri katerih se otroci sprostijo, razživijo in razvijajo svojo kreativnost. Za izdelovanje uporabnih didaktičnih igrač je na voljo obilica različnih materialov, kot so zamaški, gumbi, platenke, kartonaste škatle, stiropor ... Iz papirja se tako lahko izdelata žoga, iz vedra nastane boben, iz bombažne majice eko nakupovalna vrečka. Pri tej dejavnosti so otroci opazovali strokovne delavke, kako so šivale nakupovalno vrečko iz ponošene majice. Otroci so narisali svoje motive. Ustvarjene izdelke so otroci odnesli domov, da smo staršem pokazali nove, drugačne možnosti za igro. K prinašanju različnega odpadnega materiala vsako leto povabimo tudi starše, ki se vsakič zelo pozitivno odzovejo.

Vrečka na dan, smeti bodo daleč stran

Naši sprehodi niso več samo sprehodi, ampak so postali ekološki pohodi. Vsakič ko smo se odpravili na sprehod, smo s sabo vzeli vrečke za smeti in jih polnili z odpadki, ki smo jih našli v naravi in ob poti. Otroci so bili v stiku z naravo, hkrati pa so se seznanili s tem, da se odpadkov ne meče v naravo, ampak v vrečke in zabojnike za smeti. Pobiranje smeti služi kot dodatno razgibavanje in utrjevanje ročnih spretnosti otrok. S pobiranjem odpadkov osvestijo, da mora ostati narava čista. Na sprehodih so vedno bolj pazljivo opazovali ter me obveščali o vidnih odpadkih.

Opazuj in naravo neguj

Narava je bila naša zunanja učilnica za projekt Trajna mobilnost v vrtcih. Projekt, ki smo ga izvajali, je imel združevalno noto, saj sem k sodelovanju povabila tudi starše. Na uvodnem roditeljskem sestanku sem staršem dodelila zgibanke o projektu ter na oglasno desko redno obešala navodila za projekt in izdelke otrok, ki so jih ustvarili v povezavi s tem projektom.

Otrokom smo približali prevozna sredstva, ki ne onesnažujejo okolja. Izdelali smo vlak iz kartonastih škatel. Vlak smo spoznavali preko deklamacije »Mi se z vlakom peljemo«. Na sprehodu smo si ogledali postajo za izposajo koles, avtobusno postajo ter železniško postajo. Tudi najmlajši otroci so

informacije o okolju prijaznejšem prevozu, ki lahko zamenja avtomobil, razumeli, saj mi je dveletna deklica ob drugem sprehodu vse, kar sem povedala med prvim sprehodom, ponovila. Spodbujanje k prihajanju v vrtec z drugimi prevoznimi sredstvi namesto z avtomobilom je pri večini otrok in staršev obrodila sadove.

Otroke smo popeljali v naš igralniški gozd. Po stezah igralnice so imeli otroci prilepljenega vsak svojega sivega zajčka, ki pa so mu vsak dan ob prihodu v vrtec (peš, s kolesom, s skirojem, s poganjalcem) prilepili bele nalepko in mu tako očistili kožušček. Prav tako kot v zgodbi. Z igro vlog (avtobus, ki nas pelje po gozdu) smo se prelevili v zajčke in se zaposlili z izdelovanjem zajčkov iz vej, ki so jih otroci prinesli s sprehodov s starši. Gibalno-motorične sposobnosti smo urili z zajčjimi poskoki. Ena izmed nalog strokovne delavke je, da otroke naučimo z vsemi čutili občutiti naravo, zato smo v kotičkih v naravi spoznavali orehe, veje, suho listje, storže in kamne. Pri vsebinah, ki smo jih vezali na projekt trajnostne mobilnosti v našem oddelku, gre za preplet različnih področij. Tako smo nekaj vsebin izvedli že v mesecu septembru, ko sem v oddelku prvič prebrala zgodbo *Beli zajček* in otroke spodbudila k likovnemu in dramskemu usmerjanju, igri vlog ter ekologijo povezala z ostalimi področji kurikulumu.

Če to lahko zmorejo že pri dveh, kaj bodo znali in vedeli šele pri treh?

V vrtcu lahko dvoletnike naučimo kar nekaj okolju prijaznih navad, ki se zdijo majhne spremembe, a ustvarijo velik učinek:

- zapiranje tekoče vode (varčevanje s pitno vodo),
- uporaba ene brisačke (zmanjšana količina odpadkov),
- varčna uporaba mila (en poteg oz. pritisk je dovolj),
- ugašanje luči (varčevanje z elektriko),
- ločevanje odpadkov (reciklaža, zmanjšanje kupov smeti),
- iz starega naredimo novo (reuporaba),
- eko sprehod (čistilna akcija).

Vsi bi se morali zavedati, da imajo človekovi posegi v okolje negativne in dolgotrajne posledice. Življenjski slog in navade nekdanj in danes se zelo razlikujejo. Razvijati moramo spoznanje, da so okoljski problemi posledica našega načina življenja, in biti vedno pripravljeni iskati rešitve tako v majhnih kot tudi v velikih spremembah (tako na ravni posameznika kot tudi družbe). Vzgojitelji se lahko vključimo z različnimi projekti. Otroke, starše in sodelavce lahko naučimo prepoznati probleme, kritično razmišljati in uvideti, kaj trajnostni razvoj pomeni zanje, za njihov kraj, naš planet. Zavedam se, da bi bilo bolje, če bi starši lahko sodelovali pri kakšnem predavanju, kjer bi bolje spoznavali spretnosti in veščine za vzgojo za prihodnost, za nujen odgovornejši odnos do narave. Pri tem imam v mislih predvsem dobro vodene diskusije, razprave o okoljskih problemih. Mi kot strokovni delavci smo jim lahko zgled, da nekaj zmoremo, da želimo ravnati boljše.

Zaključek

Majhna dejanja in majhne navade se kopičijo ena na drugo kot smeti v morju, ki postajajo ogromni otoki odpadkov v oceanih, a za razliko od slednjega ustvarjajo dobre navade in popotnico za prihodnost otrok ter vseh nas. Pri otrocih moramo pričeti z drobnimi opravili, jih ne zasičiti z nešteto ukrepi ter jih učiti počasi, da se v njih prebudi ekološka zavest. To želim prenesti tudi na starše, da bodo le-ti svoje otroke usmerjali tudi doma. Spodbuda in zgled sta ključnega pomena. In kot velikokrat pravimo, na mladih svet stoji, le zaradi mladih (tudi otrok) bo svet ostal in ne obstajal.

Literatura

- Asimov, I. (1996): *Zakaj odpadki povzročajo probleme?* Ljubljana: Co Libri.
- Cencelj, D. (2017): *Urejeno igrišče vrtca kot prostor za aktivno učenje in igro*. Magistrsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Inskipp, C. (2006): *Izboljšajmo svoje okolje, Odpadki in recikliranje*. Ljubljana: Grlca.
- Kurikulum za vrtce* (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport; Urad Republike Slovenije za šolstvo.
- Okoljska vzgoja v šoli* (2000). Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Walsh, M. (2008): *10 stvari, ki jih lahko naredim za lepši svet*. Ljubljana: Vale Novak.